

RUIHTUÄYTSIN HOPUTON HOPPU

Hannu Viranto

Artikkeli on alun perin julkaistu Prospäkkärissä 2/2021

Kesällä 1971 tulin opiskelukaverini Arton kanssa Ruihtuäytsin, joissakin yhteyksissä Ruittuojaksi kutsutun, mutta tuttavallisimmin Ruitun, alajuoksulle Väinö Hopun valtaukselle kullankaivua opettelemaan. Siellä tutustuin tähän Karjalan Kannaksen Koivistolla 1923 syntyneeseen vilkaspuheiseen karjalaiseen. Arto ja Väinö olivat hyviä tuttuja jo ennestään ja pääsin kolmanneksi pyöräksi heidän joukkoonsa. Vuosien mittaan Väinön elämänvaiheet ja kaivukokemukset tulivat tutuiksi.

Väinö Hoppu oli karjalaisen vilkaspuheinen ja seurallinen, mutta ei julkisuushakuinen. Hän tuli Lemmenjoelle vasta suurimman kultaryntäyksen jälkeen. Hänen kämppänsä oli syrjässä keskeisimmiltä kaivualueilta, joten sinne ei eksynyt toimittajia eikä muitakaan kulkijoita, joten hän on jäänyt julkisuudessa kohtalaisen tuntemattomaksi. Muut kullankaivajat tekivät kesäisin sinne satunnaisia sunnuntaivierailuja. Talvella ei kulkijoita ollut, ei edes poromiehet eksyneet sinne alas jyrkkään rinteeseen

Toki jo Viljo Mäkipuro Lemmenjoen kultasatu -kirjassaan kertoo Hopusta. Arvo Ruonaniemi, alias Tiera kirjoitti tapaamisistaan Hopun kanssa Inarin kirkonkylällä. Mäkipuro kuvasi Väinöä hoputtomaksi Hopuksi. Kyse ei todellakaan ollut vain sanaleikistä, vaan hän oli karjalaisuudesta huolimatta, tai sen vuoksi, hyvin verkkainen oteissaan ja puhetyyliltään. Erämaassa pärjäsi rauhallisemminkin tyylillä. Ei tarvinnut hötkyillä. Aikaa oli.

Hoppu lähti kultamailta jo 1972, joten kovin harva nykyään tai lähimenneisyydessä Lemmenjoella kaivanut on ehtinyt häneen tutustua kultamailla. Olen huomannut, että moni Lemmenjoella jopa vuosikymmeniä kaivanut ei ole koskaan käynyt tavanomaisten kulkuväylien ulkopuolella sijaitsevalla Hopun kammilla.

Jalka meni miinanraivauksessa

Väinö tuli Lapin sodan jälkeen Lappiin miinanraivaukseen. Savukoskella hänelle kävi niin kuin monella muullakin miinanraivaajalla ja siviilillekin, että astui miinaan ja menetti oikean jalkansa. Se amputoitiin polven alapuolelta. Tilalle tehtiin proteesi. Siihen aikaan proteesi tehtiin puusta, oli siis puujalka, niin kuin proteeseja useasti kutsuttiin vielä kauan sen jälkeenpäinkin, kun niitä jo tehtiin muustakin materiaalista. Katajasta tehty keppi oli välttämätön tuki.

Kultahommiin Lemmenjoelle hän tuli 1951, jolloin suurin ryntäys oli jo laantumassa. Hän kaivoi osin Ruitulla ja osin Morgamojalla Pellisen kämpän alapuolella, jossa hän asettui Humulaan Humulta eli Eenokki Karppiselta vapautuneeseen hyväkuntoiseen kämppään. Mäkipurot kaivoivat siihen aikaan läheisellä Kotaojalla, jolloin Hoppu oli lähes jokailtainen teenjuontivieras. Tällä Lemmenjoen työjaksolla hän oli viisi vuotta. Uteliasuus vei sitten Ivalojoen kulta-alueelle, jossa hän kaivoi kuusi kesää asuen Hirvas-Niilassa Tolosjoen varrella.

Tammi-helmikuussa Ruitun kammi lähes peittyi lumeen. Ylhäältä päin kammia ei erotu edes kesällä

Vuonna 1963 hän palasi takaisin Lemmenjoelle ja otti Ruitun alajuoksulta asunnokseen ivalolaisen Pentti Harisen porukan rakentaman kämppäalueen. Jäljellä oli kelohongasta rakennettu asuinkämpä ja puoliksi maan sisälle jyrkkään rinteeseen kaivettu varastokammi. Hoppu tykästyivät tuohon kammiin ja asettui sinne asumaan. Pystytti sinne luonnonkivistä savella muuratun tulisijan, jossa oli suurehko sulkupellillä varustettu lämmönvarausosa, uuni ja varsinainen polttopesä. Kammi oli yhdelle miehelle sopivan kokoinen ja pysyi talvella paremmin lämpimänä, kun vain etuseinä oli pakkaselle avoin. Seinät olivat vankoista kelohirsistä, seinän vieret ulkopuolelta ladottu kattoon saakka liuskakivillä ja uloimmaisena turvekerros. Harisen kämpän kehikon sisään hän rakensi pienemmän varaston ruoka- ja muita tarvikkeita varten.

Pentti Harisen porukan asuinkämpän paikalle hirsistä tehty varastoaitta

Parinsadan metrin päähän hän rakensi ulospäin lämpiävän savusaunan. Senkin puolittain maan sisään. Luonnonkivistä rakennettu kiuas oli varsinaisen ”löylyhuoneen” perällä täysin maan sisässä rakennuksen ulkopuolella. Kun kiuasta lämmitettiin, avattiin kiukaan päällä oleva kansi. Savupiippua ei ollut. Savu meni siis luukun kautta pääosin suoraan ulos. Kun kiuas oli tarpeeksi lämmin, kansi pantiin kiinni ja lämpö ohjautui sisälle saunaan. Hyvin käyttökelpoinen ratkaisu.

Syy, miksi hän rakensi saunan niin kauaksi oli, että kammin puolelta jyrkästi nousevalta Ruihtoskaidilta laskeutui hyvin kostea rinne, josta tihkui vettä. Sopivasta keinopuroja kaivaen syntyi virtaus, joka ohjattiin puusta

kaiverrettuun kouruun. Syntyneen, jatkuvasti virtaavan vesihanana alle pantu sinkkiämpäri täyttyi nopeasti. Sieltä Hoppu veti vesikelkalla ruoka- ja pesuveden myös kammille.

Ruittu on siinä kohdin, niin kuin oikeastaan koko matkallaankin, parisataa metriä ylintä osaa lukuun ottamatta, hyvin kapean jyrkkärinteinen. Kammilta johti polku alas purolle ehkä 30 metrin korkeuserolla, polun pituus noin 50 metriä. Tämä kuvanee jyrkkyyttä. Varsinkin sateen liukastamana polku tai muusta syystä huonon tasapainohallintaan joutuneen oli vaikea laskeutua tai nousta tervejalkaisellekin, puhumattakaan puujalkaisena kepin kanssa kulkijalle. Vedenkanto alhaalta olisi hänelle liian suuri ponnistus.

Sauna, edessä luonnonkivikiukaan kansi, joka avattiin kiuasta lämmitettäessä ja suljettiin saunottaessa

Saunan viereen hän raivasi suuren perunamaan, jonka tuotto riitti hyvin ympärivuotiseen asumiseen. Asuinkammin edustalle hän raivasi yrttimaan. Kammin lattian alle Hoppu kaivoi melko tilavan kellarin perunoita ja muita pakkaselta turvaan pantavia ja useasti tarvittavia ruokatavaroita varten. Kesällä taas se oli sopivan viileä ruuan säilytyspaikka.

Leivän ja pullan hän leipoi tulisijan kohtalaisen suuressa uunissa. Pakkasella uuni täytettiin kivillä, jotka säilöivät lämpöä. Näillä "lämpökivillä" niin kuin hän niitä kutsui, oli vakiopaikkansa; talvella sisällä, sulaa ulkona seinän vieressä. Hän oli kerännyt erityisen hyvin lämpöä varaavia kiviä kiuaskivien tapaan.

Kuvassa vasemmalla iso luonnonkivistä muurattu lämpöä hyvin keräävä tulisija

Kesällä Hoppu nouti kirkonkylältä ruoka- ja muita tarvikkeita. Niitä hän siirsi venerannasta vähin erin kammilleen. Haminasta eli venematkan päätepisteestä matkaa sinne tuli nelisen kilometriä, mutta Hengenahdistuksen mäki piti nousta lähes ylös saakka. Kammille johti polku Morgamin kullan löytöpaikan 1945 kautta. Viimeisinä Ruitunvuosinaan hän joutui turvautumaan Kankaisen Pellen kantoapuun. Vilkaspuheisilla kaveruksilla riitti iltapuhteilla juteltavaa. Hoppu valitteli meille, että ongelma oli, että kun Pelle oli tunnetusti kova syömään, juuri kannettu ruoka hupeni huolestuttavasti, jos Pelle kovin pitkään viihtyi kammilla.

Ruihtoskaidin rinteellä, jolla kammi sijaitsi, oli valtavan suuria kasvavia mäntyjä ja kuivuneita honkia. Polttopuita oli siis saatavissa aivan lähetyiltä saatavissa niin saunalle kuin kammillekin. Oli Hopulla myös raskastekoinen moottorisahakin, keltainen McCulloch.

Äytsin vastakkaisella, lännenpuoleisella rinteellä, johon kammilta oli hyvä näkyvyys, Hoppu kertoi nähneensä useamman kerran karhupentueen. Takana olevaa aluetta kutsuttiinkin Karhutunturiksi. Hoppu kertoi pentueesta Raumalan Nipalle ja Korhosen Yrjölle. Nämä yrittivät pyydystää pentuja verkolla, mutta epäonnistuivat. Kammin lähistöllä hän näki useamman kerran suden. Hoppu hankki tämän vuoksi kiväärin. Sutta eikä karhua hän ei ampunut eikä koskaan kertonut muunkaan riistan pyynnistä. Sanoi joskus, että sota-aikana sai tarpeeksi ammuskella.

Hoppu oli ahkera lukija. Kirjahyllyssä oli iso määrä villin lännen seikkailukirjoja. Seuraavaksi suurin ryhmä oli erilaiset kemian, fysiikan ja tekniikan, erityisesti sähkötekniikan kirjat. Osa oli saksankielisiä, joten sekin kieli oli ainakin jotenkin hallinnassa. Oli kyllä myös saksa-suomi sanakirja. Kysyin, missä oli kieltä oppinut. Sanoi, että sota-aikana, mutta ei kertonut tarkemmin. Väinö ei koskaan puhunut sota-ajastaan enkä sen kummemmin kysellytkään.

Väinö kertoi kuunnelleensa kammissa radiota ja pysyneen siten ajan tasalla, mitä maailmassa tapahtuu. Nyt radio oli kuitenkin mennyt rikki. Minä vein sinne kohtalaisen hintaisen matkaradion. Kammissa ei sillä kuullut muuta kuin rahinaa, vaikka yhdistin siihen Hopun käyttämän viitisen metriä pitkän antennijohdon, joka heitettiin hongan oksalle korkeutta saamaan. Toin vielä uuden, aivan uuden kaupasta ostetun kalliimman matkaradion ja päällystettyä johtoa muutaman kymmenen metriä. Heikosti kuului sekin. Hoppu ihmetteli silloisen ”nykyajan” radioiden huonoutta. Hänen 1950-luvun radionsa kuului paremmin. Se oli ollut kuitenkin ahneesti litteitä pattereita syövä, joten piti kuunnella säästeliäästi, lähinnä uutisia.

Ruitun alajuoksulla Ruihtoskaidi laskeutuu jyrkästi kohti Lemmenjokea samaan tapaan kuin Hengenahdistuksenmäki Haminaan. Alisen Ruitun varrelta löytyy samanlaista komeaa ikivanhaa mäntymetsää kuin Morgamin varrella. Ei ihme, että aikoinaan myös tukkifirmat olivat 1900-luvun alussa kiinnostuneita rantametsiköistä. Lemmenjoen vesistöä pitkin olisi ollut helppo lauttoina helppo uittaa maantien varteen ja

edelleen Norjaan. Kuitenkin jo vuonna 1931 Metsähallitus otti kannan, että Lemmenjoen metsien hakkuita ei sallita.

Niin kauan kuin kullankaivu keskittyi Morgamojalle, rakennustavara saatiin Morgamojan metsistä. Mutta kun kaivu laajeni länteen Ruitulle, Puskulle ja Miessille, olivat alisen Ruihtoskaidin järeät hongat paljon lähempänä. Kämppien seinähirsien lisäksi tarvittiin myös lankkuja ja lautoja rännilaudoiksi, kämppien kalusteisiin ja muihin tarkoituksiin.

Muutama sata metriä Hopun kämpän alapuolella Ruitun varressa oli sopiva paikka "sahalaitokselle". Siinä oli tasanne ja rinne alas Ruitulle jyrkkä. Siihen oli helppo rakentaa sahaustellingit. Toinen justeerisahaaja oli ylhäällä tellingillä ja toinen alapuolella. Hoppu-Väinö kertoi, että hänkin oli sahaussesta monet kerrat mukana. Puujalkaisena hänen armahdettiin ylhäällä tellingillä sahuusta, se vaati kohtalaista tasapainotaitelua. Hän sen sijaan joutui epäsuositukseksi alasaapuriksi. Siitä ei tykätty, koska sahanpurut tulivat silmille.

Ruitun sahalaitos

Alueella oli runsaasti kelohonkia, mutta niitä ei kannattanut kuljettaa kauemmaksi yläjuoksulle ja muille puroille. Polttopuuta oli sielläkin riittämiin lähempänä. Vielä 1980-luvullakin Hopulle sitä riitti omiksi tarpeiksi alle 100 metrin säteellä kammista eli puujalkaisellekin sopivan lähellä. Metsähallituksen puistonvartijalla oli kyllä erinomaisen tarkka vainu löytää, missä oli tuoreita maapuun ottoja. Lasku tuli perässä.

Oma muistoni on, kun saunan päälle kaatui monikymmenmetrinen honka, tosin sitä ihmeellisesti oksan maahan iskeytymisen ansiosta saunaa vahingoittamatta, piti se raivata pois, jotta pääsi saunan käyttöön. Kun tuli otettua ne hyötykäyttöön eli saunan polttopuiksi, seurasi siitäkin kova lasku. Jos olisi vierittänyt kaatuneen kelon palaset alas rinnettä, se olisi ollut maksutonta.

Pullokasa piiloon

Vielä yksi omakohtainen muistelu Hopun kämpältä. Harisen vanhan kämpän pohjalle oli vuosikymmenien kuluessa, alkaen siis 1950-luvulta oli kertynyt juomapullokasa. Oli sinä ehkä jokunen rikkoutunut patenttikorkillinen limsapullokasi, mutta lähinnä alkoholipitoisten juomien nautittuja pulloja. Suosituin oli Pecoulrommi 54-prosenttisena, eli Alkosta väkevimpänä saatavana ollut oli valtalaji. Oli toisin sanoen järkevintä kantaa repussa kairaan. Tuskin Hoppu montaakaan pulloa itse kantoi, mutta vieraat toivat, kun tiedettiin, että rommitoti

maistui hänelle, vaikka ei ollut ollenkaan viinalle ahne. Hänellä totikuppi saattoi kestää tunnin, kun puhetta riitti. Janoisemmalle liiankin kauan, kun oma kuppi oli jo ajat sitten tyhjentynyt

Kerran sitten jossakin puistonvartijan kanssa tavatessamme hän sanoi hieman kiusaantuneesti, että kun sinulla on se viinapullolokasa siinä Harisen alkuperäisen kämpän alustalla. Sanoi toki tietävänsä, että kasan pohja on syntynyt jo aikaisempien kaivajien aikana 1950-luvulta alkaen. Mutta kun Lemmenjoen kullon löytöpaikka oli saanut laattansa Morgamin varteen, monet kulkijat jatkoivat eteenpäin polkua, joka johti juuri Hopun kämpälle. Pullokasa kiilteli auringossa ja näkyi pahasti polulle eikä ole turisteille kovin kaunis näkymä. Olihan siihen satoja pulloja kertynyt ja mikä pahinta, myös uusiakin.

Puistonvartija myönsi, että vuosikymmeninä kertyneitä pullojen kantaminen rinkassa Haminaan on kohtuutonta. Vielä ei eletty moottorikelkka-aikaa. Mutta jos kuitenkin niitä päällimmäisiä, selvästi minun aikani sinne kertyneet, voisin kanniskella paluumatkan tyhjillä rinkoilla. Niin teinkin. Sovittiin, että vanhat pulloet peitän rinteiden soralla piiloon turisteilta. Kun sitten paljon myöhemmin tuli kelkka-aikakausi, vein melkoisen monta kolisevaa säkkillistä vanhojakin, jo peitettyjä pulloja. Niitä oli yli 200. Tosin 50 vuoden ajanjaksolta. Puistonvartija ymmärsi kyllä tilanteen, mutta virkatehtävä velvoitti vaatimaan myös järjestystä kullankaivajilta. Yritimme ymmärtää hänen velvollisuutensa, joku paremmin, joku huonommin

Hoppu sai jalkansa vuoksi sotainvalidieläkettä. Eihän se ollut suuri, mutta kulutkin olivat erämaassa pienet. Hän ei ollut mielestään kullansaannista riippuvainen. Alkuvuosina hän teki pitkiä tutkimusmatkoja eri puolille tuolloista kulta-aluetta ja ulkopuolellekin. Viljo Mäkipuro kertoo Lemmenjoen kultasadussaan, että Hoppu oli erityisen kiinnostunut uusien kultapaikkojen etsintään ja puujalastaan huolimatta vaelteli monesti kymmenien kilometrien päivälentäjä. Puujalka luonnollisesti rasittui ja se piti lähettää aika ajoin Ouluun proteesipajalle huoltoa varten.

Viimeisen kerran Ruitulla

Kesällä 1972 vietimme Arton kanssa pari viikkoa Hopulla. Kulutaakin kaivettiin ja saatiinkin, mutta paljon aikaa kului kuunnellussa Väinön juttuja. Hän kertoi, että elämä täällä erämaassa on käynyt hankalaksi. Hänellä oli tuolloin ikää vasta vajaa 50 vuotta. Kunto sinänsä oli muuten aivan erinomainen, mutta se toinenkin jalka oli alkanut reistailla. Kulku noissa olosuhteissa oli käynyt hankalaksi. Kämpähän sijaitsi kulta-alueen reunalla, jonne eivät edes poromiehet juurikaan eksyneet. Varsinkin talvella sinne oli vaikea kulkea. Jos tuli sairaus tai tapaturma puujalkaisella sieltä pois pääsy oli täysin mahdotonta. Lähimpiin ympärivuotisiin asujiin Jaakko Isolaan ja Heikki Pihlajamäkeen oli matkaa "vain" 5–6 kilometriä, mutta Ruitun päästä hankakulkuinen.

Väinö kertoi aikovansa jättää siellä asumisen ja siirtyä kylille. Kysyi, että olisimmeko kiinnostuneita ottamaan valtauksen. Kesken valtauskauden se voidaan siirtää toiselle henkilölle. Myös kämpän käyttöoikeus siirtyisi sen mukana valtauskauden loppuun ajaksi.

Olimme heti valmiita. Sovimme Arton kanssa, että valtaus on meidän yhteinen, mutta siirto tehdään Arton nimiin. Pienten välivaiheiden jälkeen ja kun Arton terveys alkoi reistailla, valtaus siirtyi yksin minun nimiini. Kaivoin siellä yli 25 vuotta aina 1990-luvun loppupuolelle saakka, kunnes siirryin pari kilometriä ylös Ruitunmutkaan. Sen jälkeen paikka on ollut Hannu Peltosen, joka on remontoinut kämppää ja saunaa erinomaisen hyvin. Kammi on nykyisin suojelukohde.

Väinö hankki kämpän Inarin kirkonkylältä Lärvätharjusta, jokunen kilometri keskustasta Lemmenjoelle päin. Liikuin tuohon aikaan Inarissa työasioissakin paljon myös talvella. Yövyin useasti Väinön luona kuunnellen hänen juttujaan. Taisin monta kertaa nukahtaa kuunnellussa hänen juttujaan, monet jo useasti aiemmin kuultuja. Väinö ei siitä loukkaantunut, vaan jatkoi juttuaan.

Repojoella se emäkallio on

Hopun vankkumaton käsitys siis oli, että kulta on kulkeutunut Lemmenjoelle lounaasta Repojoen suunnasta jääkausiensa kuljettamana. Kertoi, miten olisi jo Ruitulla olonsa aikana halunnut lähteä tutkimaan Repojoen maita, mutta sinne oli puujalkaiselle vaikea päästä. Välillä oli vaikeakulkuisia suo-osuuksia. Kangasmailla kymmenet

kilometrit kuluisivat helposti. Sitä paitsi kantamustakin oli muutaman päivä retkelle tarvinnut ottaa. Mutta kyllä hän sinne vielä lähtee, vakuutteli hän.

Kovin hoppuinen ei hän tässäkään asiassa ollut kylille muutettuakaan. Vuonna 1979 syyskuussa hän kuitenkin lähti polkupyörällään Pokan tietä etsimään kullan emäkalliota. Kylillä häntä ei osattu kaivata, koska asui muusta kylästä syrjässä, eikä ollut kertonut lähdöstään muille. Hän pystytti telttansa näköetäisyydelle maantiestä Repojoen varteen. Paikalliset kiinnittivät huomiota siihen, että teltalla ei ollut näkynyt liikettä pitkään aikaan. Menivät paikalle ja löysivät Hopun teltasta. Pääteltiin, että ilmeisesti oli ollut kuolleena jo jopa parisen viikkoa. Ympäristöstä ei löytynyt tuoreita kaivujälkiä, joten ei ollut ehtinyt tutkimushommiin. Vuonna 1923 syntyneenä Hoppu oli kuollessaan vain 56-vuotias. Hänet haudattiin Pyrkyripalstalle 16.9.1979.

Vainön hautakivi Pyrkyripalstalla Inarin hautuumaalla. Kuva Seppo J. Partanen

Sanotaan, että kun eläimet tuntevat loppunsa tulevan, ne hakeutuvat muista erilleen omaan rauhaan kuolemaan. Hoppukin näytti hakeutuneen kullan emäkallion ääreen viettämään viimeiset päivänsä. Ympäristöstä ei löytynyt tuoreita kaivujälkiä. Ehkä tutkimus ollutkaan tärkeintä, vaan hän halusi vain nukahtaa sen kullan emäkallion päälle.